

3.3 Metody

Komparativní studie zahrnuje hned několik **metod pro identifikaci kauzálních vazeb** (viz George a Bennett, 2005, s. 152–179; Mahoney, 2003). Zakládající, klasické metody komparativní studie představují Millovy „vylučovací metody“ (*methods of elimination*). Jejich nejčastěji zmiňovanou alternativu dnes vytvářejí metody vypracované Raginemem. Konkrétně se jedná o boolovskou algebru a o metodu „mlhavé možnosti“.

Klasické metody – J. S. Mill

Millovy vylučovací metody obsahují již zmíněné **metodu souladu a metodu rozdílu** a také **metodu souvisejících rozdílů** (*method of concomitant variations*). „Metoda souladu“ i „metoda rozdílu“ se soustředí na vyloučení faktorů (nezávislých proměnných), které nelze v daných případech považovat za příčiny (Mill, 1888, podle Etzioni a Dubow, 1970, s. 207–208). V rámci **metody souladu** srovnáváme dva nebo několik případů, které se shodují v hodnotě závislé proměnné a zároveň v hodnotě pouze jedné nezávislé proměnné. Každá nezávislá proměnná, kterou můžeme při uplatnění „metody souladu“ vyloučit jako proměnnou, ve které se dané případy liší, zároveň nemůže představovat proměnnou kauzální. Jestliže se totiž určité případy shodují v hodnotě závislé proměnné a zároveň v hodnotě pouze jedné proměnné nezávislé, musí být tato nezávislá proměnná i proměnnou kauzální.

Z „metody souladu“ by například vycházela případová studie, která by se věnovala vysvětlení neutrální politiky dvou jinak v zásadě odlišných států. Při rozboru zvolených případů bychom mohli vycházet z realismu, liberalismu a konstruktivismu jako tří základních teoretických přístupů k mezinárodním vztahům. Pokud by se vybrané státy lišily v hodnotách nezávislých proměnných zdůrazňovaných dvěma z těchto přístupů a shodovaly by se pouze v hodnotě nezávislé proměnné vyzdvihované třetím přístupem, poslední jmenovanou nezávislou proměnnou bychom v souladu s „metodou shody“ mohli označit za kauzální. Pokud by se například oba státy zásadně odlišovaly ve svém mocenském postavení (realismus) a stupni vzájemné závislosti ve vztahu k vnějšímu světu (liberalismus) a zároveň se shodovaly v proutrvalém sklonu svých identit, mohli bychom povahu jejich identit označit za faktor ovlivňující shodu jejich základních zahraničněpolitických strategií.

Naopak případy zkoumané v rámci **metody rozdílu** se liší v hodnotě závislé proměnné a současně v hodnotě pouze jedné nezávislé proměnné. Při

použití „metody rozdílu“ lze za kauzální označit každou proměnnou, kterou nelze vyloučit jako proměnnou, v jejíž hodnotě se příslušné případy shodují. Tato metoda tedy předpokládá, že jestliže se určité případy liší v hodnotě závislé proměnné a současně v hodnotě pouze jedné nezávislé proměnné, představuje tato proměnná kauzální proměnnou.

Jeden z příkladů využití „metody rozdílu“ najdeme v práci Pauline Jonesové-Luongové (Luong, 2002). Tato práce se zabývá odlišnostmi volebních systémů v Kazachstánu, Kyrgyzstánu a Uzbekistánu. V duchu „metody rozdílu“ tedy staví na několika případech, které se navzdory základní podobnosti vyznačují výraznou odlišností (závislá proměnná). Prostřednictvím vyloučení těch nezávislých proměnných, které ve všech třech případech nabývají podobných hodnot, se pak Luongová snaží eliminovat faktory, které rozdíl mezi uvedenými zeměmi nevytvářejí. Konkrétně poukazuje na to, že míra otevřenosti zkoumaných volebních systémů nezávisí na socioekonomickém rozvoji. Tento rozvoj totiž dosahuje ve všech třech zemích podobné úrovně. Jako kauzální proměnnou naopak autorka pomoci „metody rozdílu“ vymezuje percepci politických elit týkající se jejich politického postavení. Právě tento faktor nabývá v rámci tří analyzovaných středoasijských republik odlišné podoby.

Při uplatnění „**metody souvisejících rozdílů**“ hledáme kauzální proměnnou prostřednictvím srovnávání hodnot závislých a nezávislých proměnných. Všechny zkoumané proměnné tedy například můžeme na základě jejich měření kategorizovat jako vysoké, střední a nízké. Následné porovnání hodnot závislých a nezávislých proměnných potom odhaluje, zda nezávislé proměnné nabývají v jednotlivých případech stejných hodnot jako proměnné závislé. Nezávislou proměnnou, která tuto podmínku splňuje, lze označit za kauzální.

„Metodu souvisejících rozdílů“ používají ve své analýze posilování odborů v Latinské Americe například Ruth Berins Collierová a David Collier (Collier a Collier, 1991). Ve svém rozboru vývoje v osmi latinskoamerických zemích autoři operacionalizují posilování odborů jako svou závislou proměnnou prostřednictvím rozlišování mezi čtyřmi různými hodnotami „mobilizace“ odborů. Současně provádějí měření několika nezávislých proměnných, mezi které patří například moc odborů nebo politická moc oligarchie. Autoři tímto způsobem identifikují jako klíčovou kauzální proměnnou politickou moc oligarchie. Z jejich výzkumu vyplývá, že „mobilizace“ odborů klesá v závislosti na politické moci oligarchie. Aktivita odborů tedy může dosáhnout vyššího stupně pouze tehdy, pokud politické postavení oligarchie klesne pod určitou úroveň. Jako kauzální proměnnou naopak autoři vylučují moc odborů.

Moderní metody – Ch. Ragin

Ragin jako nejvýraznější postava moderních metod komparativní studie k jejich rozvoji přispěl nejprve metodou nazvanou **boolovská algebra**. V tomto oddílu se soustředíme na pozdější Raginovu metodu komparativní studie, tedy na **metodu „mlhavé možnosti“** (Ragin, 2000). Tato metoda vychází ze **specifického klasifikačního systému**, který připisuje jednotlivým zkoumaným případům hodnoty příslušnosti k „mlhavé možné“ (*fuzzy set membership*). Tyto hodnoty se pohybují od 0 do 1 podle toho, jakých hodnot v těchto případech dosahují závislé a nezávislé proměnné (Ragin, 2000, s. 149–180). Při uplatnění uvedeného systému na závislé proměnné získávají případy, jejichž závislé proměnné se vyznačují maximální hodnotou, v rámci „mlhavé možnosti“ hodnotu 1 (z hlediska závislé proměnné). Naopak případům, ve kterých má daná proměnná nulovou hodnotu, přiřícíme hodnotu 0. Ostatní případy se budou pohybovat mezi hodnotami 0 a 1 v závislosti na tom, jaké hodnoty dosahují jejich závislé proměnné. Tak například případ, jehož závislá proměnná se svou hodnotou výrazně přibližuje maximální nalezené hodnotě, získá hodnotu o něco menší než 1 (např. 0,83). Hodnota proměnných přitom vychází z nashromážděných empirických poznatků týkajících se dané problematiky. Obdobně přidělujeme jednotlivým případům hodnoty příslušnosti k „mlhavé možné“ i na základě hodnot jejich nezávislých proměnných.

Pokud budeme chtít například testovat tezi, že existence demokratického systému závisí na vytvoření tržní ekonomiky, ohodnotíme soubor vybraných zemí nejprve z hlediska míry jejich demokratickosti (závislá proměnná). Zátinco hodnota 1 připadne několika nejdemokratičtějším zemím zkoumaného vzorku, země postřádající jakékoli demokratické rysy získají hodnotu 0. Ostatní země se budou pohybovat na škále mezi 0 a 1 podle toho, do jaké míry se přibližují maximální zjištěné úrovni demokracie představované skupinou nejdemokratičtějších zemí. Podobně ohodnotíme zkoumané země i z hlediska nezávislé proměnné, tedy přítomnosti tržní ekonomiky.

Po provedení takového klasifikace případů následuje analýza vztahů mezi proměnnými. Zde musíme nejprve objasnit rozdíl mezi nezávislou proměnnou jako tzv. nutnou a postačující příčinou, neboť procedury testování „mlhavé možnosti“ se pro oba typy příčin liší (Ragin, 2000, s. 90–92). Jestliže nezávislá proměnná představuje **nutnou příčinu**, poté existence závislé proměnné nutně vyžaduje existenci nezávislé proměnné. Přítomnost nezávislé proměnné však nutně nepovede k přítomnosti závislé proměnné. Pokud naopak nezávislá proměnná vytváří **postačující příčinu**, existence nezávislé proměnné

nutně vyžaduje existenci závislé proměnné. Přítomnost závislé proměnné však není podmíněna přítomností nezávislé proměnné (jelikož závislou proměnnou může vyvolávat jiná nezávislá proměnná).

Dále platí, že určitá nezávislá proměnná představuje nutnou příčinu tehdy, pokud se hodnota závislé proměnné **v každém ze zkoumaných případů** bude rovnat nebo bude menší než hodnota nezávislé proměnné (Ragin, 2000, s. 210–218). Takový výsledek totiž znamená, že závislá proměnná nemůže přesáhnout určitou hodnotu, pokud ji nedoprovází odpovídající hodnota nezávislé proměnné. Z toho můžeme vyvodit, že nezávislá proměnná představuje nutnou podmínku pro proměnnou závislou. Pokud budeme například pozorovat, že úroveň demokracie nepřesahuje v žádné zemi úroveň rozvoje tržního hospodářství, můžeme tržní hospodářství považovat za nutnou podmínku demokracie. Náš výzkum totiž ukazuje, že v žádné zemi neexistuje vysoký stupeň demokracie a přitom nízký stupeň rozvoje tržní ekonomiky.

Dostačující příčinou se stává nezávislá proměnná tehdy, když se její hodnoty **ve všech případech** rovnají hodnotám závislé proměnné nebo jsou menší (Ragin, 2000, s. 230–238). Z takového zjištění totiž vyplývá, že závislá proměnná nemůže poklesnout pod určitou hodnotu, jestliže zároveň této hodnoty dosahuje nezávislá proměnná. Existence nezávislé proměnné si tedy vynucuje existenci proměnné závislé a vytváří tak její postačující podmínku. Jestliže například demokracie nedosahuje v žádné zemi nižšího stupně než rozvoj tržního hospodářství, představuje tržní hospodářství postačující podmínku pro přítomnost demokracie. Je tomu tak proto, že v žádné zemi neexistuje vysoký stupeň rozvoje tržní ekonomiky a přitom malá míra demokracie.

3.4 Sociální revoluce

Postup pro vytváření komparativní studie si dále přiblížíme na práci Skocpolové *States and Social Revolutions* a na stati König-Archibugiho „Explaining Government Preferences for Institutional Change in EU Foreign and Security Policy“ vydané v roce 2004 v časopise *International Organization*. Tyto dvě práce nabízejí vhodnou volbu lmed z několika důvodů. Za prvé, jejich výběrem získáváme jak politologickou aplikaci komparativní studie, tak její aplikaci v oboru mezinárodní vztahy. Dílo Skocpolové představuje jednu ze střežejších prací politické sociologie a stat König-Archibugiho spadá od

oblasti výzkumu mezinárodních institucí a evropské integrace. Za druhé, obě práce zachycují metodickou různost komparativní studie. Zatímco dílo *States and Social Revolutions* staví na klasických Milloyých metodách, stat o institucionální změně využívá Raginovu metodu „mlhavé možnosti“. Za třetí, zvolené práce pokrývají také více hlavních cílů komparativní studie. Jestliže první z nich usiluje o „makrokauzální analýzu“, druhá se věnuje „souběžnému výkladu teorie“. Za čtvrté, zatímco Skocopolová se soustředí na srovnatelné případy, König-Archibugi vybírá větší množství případů. Obě práce rovněž představují užiténou ukázkou toho, jak redukovat nezávislé proměnné.

Jak upozorňuje James Mahoney (Mahoney, 1999, s. 1156), žádná komparativní studie dosud nevyvolala z metodologického hlediska tolik diskusí jako dílo *States and Social Revolutions* (Skocopol, 1979). Skocopolová ve své práci vytvořené na konci sedmdesátých let předložila nové vysvětlení sociálních revolucí, které se kriticky vymezovalo vůči existujícím vysvětlením uvedeního jevu. Podle ní patří mezi jeden ze dvou hlavních zdrojů sociální revoluce krize státu. Ta pramení ze střetu, ke kterému dochází mezi státní byrokracií usilující o reformy reagující na vnější hrozbu a vládnoucí třídou, která dané reformy odmítá. Neméně důležitý zdroj sociálních revolucí však představují i rolnická povstání využívající zmíněného rozkolu mezi státní byrokracií a vládnoucí třídou. K tomuto vysvětlení došla Skocopolová právě na základě komparativní studie srovnávající několik historicky významných případů uskutečněných sociálních revolucí (i pouze v zárodku).

Některé z metodologických diskusí k dílu *States and Social Revolutions* se zaměřovaly spíše na toto dílo samo o sobě (viz Nichols, 1986; Skocopol, 1986). Další z nich se však na jeho pozadí zabývaly i obecnými metodologickými otázkami komparativní studie. Patřily mezi ně zejména výběr případů (např. Collier a Mahoney, 1996; Geddes, 1990) a metody kauzálních vazeb (viz např. Goldstone, 1997; Liebertson, 1991, 1994; Mahoney, 1999; Mahoney, 2003; Savolainen, 1994).

Cile

Z hlediska obvyklých cílů komparativní studie náleží dílo *States and Social Revolutions* do kategorie **makrokauzální analýzy**. Stejně jako pracím náležejícím do této kategorie jde i jemu o vytváření nových teoretických vysvětlení prostřednictvím empirické analýzy. Skocopolová konkrétně hledá vysvětlení pro sociální revoluce, přičemž za hlavní motiv svého úsilí označuje nedostatečnost již existujících vysvětlení tohoto fenoménu (Skocopol, 1979,

s. 5–14; srov. též Nichols, 1986, s. 165–167). Konkrétně odmítá následující teoretické perspektivy vztahující se k sociálním revolucím: 1) marxistickou perspektivu, 2) „agregovanou psychologickou“ perspektivu, 3) perspektivu „systémového/hodnotového konsenzu“ a 4) perspektivu „politického konfliktu“. Od všech těchto perspektiv se podle Skocopolové její vysvětlení odlišuje v následujících třech ohledech (Skocopol, 1979, s. 14). Za prvé má nevoluntaristickou, strukturální povahu. Za druhé, vedle domácích struktur a procesů přisuzuje význam také mezinárodním strukturám a procesům. Za třetí, stát chápe jako aktéra, který jedná do značné míry autonomně na zájmech socioekonomických aktérů.

Ačkoli Skocopolová usiluje o vytvoření teoretického vysvětlení sociální revoluce, neusiluje o předložení obecné teorie uvedeního jevu (Skocopol, 1979, s. 5–6). Jak vysvětluje, obecné teorie sociálních revolucí formulují širší konceptuální vzorce a hypotézy, které lze aplikovat napříč velkým počtem historických případů. Naproti tomu teorie, se kterou přichází Skocopolová, se vztahuje především k těm historickým případům sociální revoluce, na jejíchž pozadí vzniká. Stejně jako obecné teorie sociální revoluce se nicméně i její vysvětlení soustředí hlavně na nalezení obecných kauzálních sil daných případy, a nikoli na jejich popis.

Specifikace proměnných

Závislou proměnnou práce *States and Social Revolutions* tedy představují **sociální revoluce**. Ty Skocopolová definuje jako „rychlé, základní transformace společnosti státu a třídních struktur; [sociální revoluce] jsou doprovázeny a částečně i vedeny třídně založenými revolucemi zespodu“ (Skocopol, 1979, s. 4–5). Současně můžeme v práci *States and Social Revolutions* rozlišit dva druhy nezávislých proměnných: komplexní nezávislé proměnné a dílčí nezávislé proměnné (viz též Mahoney, 1999, s. 1160–1164; Mahoney, 2003, s. 358–359; Nichols, 1986, s. 178).

V nejobecnější rovině se Skocopolová zabývá dvěma **základními nezávislými proměnnými**, jimiž jsou **„podmínky pro kolaps státu“** (*conditions for state breakdown*) a **„podmínky pro rolnickou revoluci“** (*conditions for peasant revolution*). Tyto komplexní proměnné však dále rozkládá na pět **dílčích nezávislých proměnných**. První proměnná tak v sobě zahrnuje 1) mezinárodní tlak, 2) omezení autonomie státu a 3) zemědělskou zaostalost. „Podmínky pro rolnickou revoluci“ vycházejí ze dvou následujících dílčích proměnných: 1) rolnické autonomie a solidarity a 2) zranitelnosti vlastníků půdy. Práce Skocopolové se tedy třídí jedním z postupů komparativní studie

pro vymezení proměnných, který nabádá k redukci nezávislých proměnných. Jak vyplývá z předchozího vyřkladu, Skocopolová redukuje větší počet nezávislých proměnných na dvě klíčové proměnné („podmiňky pro kolaps státu“ a „podmiňky pro rolnickou revoluci“). V neposlední řadě věnuje Skocopolová pozornost i **kontrolním proměnným** vycházejícím ze čtyř výše zmíněných alternativních vysvětlení sociální revoluce. Patří k nim především relativní nedostatek (*relative deprivation*) a povstání městských dělníků.

Operacionalizace proměnných a výběr dat

V práci *States and Social Revolutions* bohužel nenajdeme zřetelnou operacionalizaci zkoumaných proměnných. Skocopolová však přesto s hodnotami proměnných určitým způsobem pracuje: „Proto lze jistou operacionalizaci, ke které v práci dochází, zachytit (viz též Mahoney, 1999). K **závislé proměnné** (sociální revoluce), k **oběma základním nezávislým proměnným** („podmiňky pro kolaps státu“ a „podmiňky pro rolnickou revoluci“) i ke **kontrolním proměnným** (relativní nedostatek a povstání městských dělníků) přistupuje Skocopolová v zásadě jako k proměnným **binárním**. Ide tedy o proměnné, které nabývají dvou možných hodnot. Skocopolová konkrétně rozlišuje, zda uvedené jevy existují, nebo nikoli.

Za kritérium svědčící o existenci sociální revoluce považuje přítomnost dvou následujících souborných procesů: 1) souběh sociální změny s třídním povstáním a 2) souběh politické a sociální transformace. Jako projev existence obou základních nezávislých proměnných autorka chápe přítomnost vysokých hodnot **dlíčích nezávislých proměnných**, z kterých se obě proměnné skládají. K dlíčím nezávislým proměnným přistupuje jako k **multi-nominálním**. Tyto proměnné tedy v jejím pojetí nabývají několika možných hodnot.

Dílo *States and Social Revolutions* nenabízí ani obecné **vymezení dat**, která slouží pro zjištění hodnot zkoumaných proměnných. Přesto však můžeme alespoň včítém uvést hlavní faktory, kterým při určování úrovně proměnných věnuje pozornost. Při zjišťování existence sociálních revolucí (závislá proměnná) vychází Skocopolová z jejich vymezení jako rychlých a základních proměn společnosti, státu a třídních struktur doprovázených a částečně vedených „zespodu“ vznikajícími třídne založenými povstáními. Při posuzování konkrétních revolucí se tedy soustředí na rychlost, hloubku a povahu politických a sociálních změn.

Při posuzování mezinárodního tlaku jako prvím z pěti dlíčích nezávislých proměnných se Skocopolová zabývá možnou existencí mezinárodních ozbro-

jených konfliktů, které se daného státu bezprostředně dotýkaly. Za ukazatel omezené autonomie státu (druhá dlíčí nezávislá proměnná) považuje přítomnost vyšší společenské třídy vlastníků půdy a její institucionalizované politické pravomoci. Jako hlavní ukazatel zemědělské zaostalosti (třetí dlíčí nezávislá proměnná) zase v práci *States and Social Revolutions* vystupuje úroveň produktivity a růstu zemědělského sektoru. Rolnickou autonomii (čtvrtá dlíčí nezávislá proměnná) vyhodnocuje Skocopolová především podle toho, jakou část z celkového množství půdy v dané zemi rolníci vlastní. Zranitelnost vlastníků půdy (jako pátá a poslední dlíčí nezávislá proměnná) se v jejím pojetí odvíjí především od míry nezávislosti vlastníků půdy na státu.

Výběr případů

Skocopolová ve své práci využívá **zaměření na srovnatelné případy**. Tato volba úzce souvisí s tím, že ve své práci využívá „metodu souladu“ a „metodu rozdílu“ (viz níže). Rozlišuje tak mezi tzv. pozitivními a negativními případy sociální revoluce (Skocopol, 1979, s. 36–42). Pozitivní případy se vyznačují tím, že v jejich rámci došlo k sociální revoluci. Skocopolová se konkrétně zaměřuje na tři případy sociální revoluce – Francii (Velkou francouzskou revoluci v 18. století), Rusko (revoluce v roce 1917) a Čínu (revoluce v roce 1911). Takzvané negativní případy, tedy případy, kdy ke skutečné sociální revoluci odpovídající autoritě deficií nedošlo, zastupují v práci Skocopolové zejména Anglie (parlamentní revoluce v 17. století), Prusko (reformní hnutí v 19. století), Německo (revoluce v letech 1848–1850) a Japonsko (reformy Meiji v 19. století). Srovnatelnost těchto případů tak spočívá ve vzájemné srovnatelnosti pozitivních případů (podle „metody souladu“) a také ve vzájemné srovnatelnosti pozitivních a negativních případů jako celku (podle „metody rozdílu“).

Metody

Dílo *States and Social Revolutions* používá hned tři základní metody komparativní studie, konkrétně „metodu souladu“, „metodu rozdílu“ a „metodu souvisejících rozdílů“. Jak vyplývá z vlastního pojetí Skocopolové, sází především na **metodu souladu** a „metodu rozdílu“. V prvé řadě vychází z „metody souladu“. S její pomocí se snaží odhalit kauzální přičiny, které existovaly v pozitivních případech sociální revoluce, tedy ve francouzském, ruském a čínském, navzdory jejich obecné odlišnosti (Skocopol, 1979; viz

těž Mahoney, 1999, 2003). Pomocí této metody vylučuje jako vysvětlující nezávislou proměnnou povstání městských dělníků, jelikož k přítomnosti tohoto faktoru nedochází ve všech třech pozitivních případech revoluce. Zařímco francouzskou i ruskou revoluci povstání městských dělníků považelo, v čínskému případě tento typ povstání neproběhl. Z toho autorka dovozuje, že povstání městských dělníků nepředstavuje nutnou podmínku sociální revoluce.

Současně však Skocopolová využívá i „**metody rozdílů**“. Na jejím základě přistupuje ke všem vybraným případům revoluce, tedy k pozitivním i negativním případům, jako k případům v zásadě shodným. Snaží se tak odhalit faktory, v jejichž důsledku v některých z případů k revolucím nedošlo. „Metoda rozdílů“ umožňuje autorce vyloučit jako kauzální nezávislou proměnnou relativní nedostatky, který existoval v pozitivních i negativních případech revolucí.

S využitím „**metody souvislých rozdílů**“ navíc Skocopolová seřazuje všechny zkoumané případy podle hodnot, jakých v nich nabývá pět dílčích nezávislých proměnných. Tímto způsobem opět vylučuje proměnné, které nemohly stát za revolucemi v pozitivních případech. Například rozbor míry rolnické autonomie/solidarity ukazuje, že ve všech pozitivních případech revolucí dosahuje tento faktor vyšší hodnoty než v případech negativních. Ukazuje se tedy, že revoluce může proběhnout pouze tehdy, pokud uvedená proměnná dosáhne určité klíčové hodnoty.

Rozdíly v míře rolnické autonomie/solidarity navíc podle Skocopolové vysvětlují i odlišný průběh jednotlivých revolucí. V Číně, která se vyznačovala malou úrovní rolnické autonomie/solidarity, zprvu došlo spíše ke vzniku chaosu než k přímé revoluci vůči vlastním pánům. Revoluce vypukla až v důsledku působení komunistické strany. Naproti tomu v Rusku vysoká hodnota rolnické autonomie/solidarity vedla již od počátku revolučního dění k masivním rolnickým povstáním proti vlastním pánům.

Kromě zmíněných metod komparativní studie se v práci *States and Social Revolutions* setkáváme i s aplikací metody **rozboru procesu**, která se jinak používá především v jednopřípadových studiích. Prostřednictvím této metody lze studovat kauzalitu na bázi vnitřního rozboru jednotlivých případů (viz druhá kapitola věnovaná jednopřípadové studii). Z hlediska komparativní studie spočívá její smysl v tom, že dává možnost posoudit závěry vycházející z komparativního srovnání na konkrétnější úrovni jednotlivých procesů.

Skocopolová zjevně chápe revoluce nejen jako důsledek obecných příčin, ale současně i jako projev specifických a postupných dějů odvíjejících se v jednotlivých případech. Tuto rovinnu její analýzy dobře ilustruje napří-

klad její přístup ke „zhroutení států“ jako jedné z nezávislých proměnných a k rozboru této proměnné ve francouzském případě. Na základě metod komparativní studie přistupuje Skocopolová ke „zhroutení států“ nejprve jako k proměnné, která buď existuje, nebo nikoli („metoda souladu“ a „metoda rozdílů“). V rámci rozboru procesu však „zhroutení států“ sleduje i jako postupný proces skládající se z většího počtu dílčích kroků.

3.5 Zájmy členských států v EU

Cíle

Z hlediska typických cílů komparativní studie odpovídá práce König-Archibugiho **souběžnému výkladu teorie**. Autor se prostřednictvím srovnání několika případů snaží empiricky zhodnotit několik možných vysvětlení nadnárodní politické integrace. Konkrétně se zabývá otázkou, proč se státy v některých situacích rozhodnou ke sdílení suverenity nebo jejím přenosu na mezinárodní instituce (König-Archibugi, 2004, s. 137–138). Vychází přitom ze čtyř vysvětlení, která nabízejí tři různé teoretické přístupy k mezinárodním vztahům. Jedná se o racionální institucionalismus, neorealismus a konstruktivismus (z poslední jmenovaného přístupu odvozuje autor dvě vysvětlení nadnárodní integrace).

Výběr případů

Nadnárodní integraci zkoumá König-Archibugi na základě případové studie srovnávající zájmy členských států Evropské unie (EU) v oblasti společně zahranicní a bezpečnostní politiky (SZBP) EU v okamžiku mezinárodní kontroly (MVK) v letech 1996–1997. Tato případová studie využívá navýšování počtu případů jako jeden z postupů pro řešení problému „hodně proměnných, málo případů“. Analýza zájmů členských států EU totiž umožňuje autorovi získat vyšší počet alespoň v základě srovnatelných případů. Navzdory odlišným charakteristikám totiž zkoumané jednotky sdílejí několik základních, srovnatelných atributů. Ty vyplývají z toho, že se ve všech případech jedná o členy EU. Autor tímto způsobem získává 15 srovnatelných případů (v roce 1997 měla EU 15 členských států).

Specifikace proměnných

Závěsionu proměnnou připadové studie König-Archibugiho představují zájmy (preference) vlád členských států EU, přesnější zájmy týkající se míry nadnárodního charakteru spolupráce v oblasti SZBP (König-Archibugi, 2004, s. 152). S využitím již zmíněných tří teoretických přístupů dále autor vymezuje čtyři následující nezávislé proměnné: „politický soulad“ (*policy congruency*), mocenské zdroje, národní identity a národní ústavní tradice (*constitutional culture*) (König-Archibugi, 2004, s. 142–149).

Na „politický soulad“ se autor soustředí na základě racionálního institucionalismu. Tato proměnná vyjadřuje míru, do jaké se zájmy jednoho konkrétního státu přibližují zájmům většiny států dané skupiny. V duchu racionálně institucionalistického přístupu práce formuluje následující hypotézu: Vlády, jejichž zájmy se výrazněji odchyľují od zájmů většiny ostatních vlád, budou podporovat nadnárodní integraci v menší míře. Podle autorovy neorealistické hypotézy budou zase integraci podporovat v menší míře vlády s vyššími mocenskými zdroji.

Podle první ze dvou konstruktivistických hypotéz budou integraci výrazněji podporovat vlády zemí se silněji evropeizovanými identitami politických elit i veřejnosti. Naopak podle druhé konstruktivistické hypotézy získává nadnárodní integrace výraznější podporu od vlád zemí, ve kterých převládá tzv. pluricentrická ústavní tradice. Toto pojetí ústavní tradice podporuje dělbou politických pravomocí mezi více teritoriálních úrovní. Vlády zemí, ve kterých převládá monocentrická koncepce ústavní tradice (tj. koncepce odnímající dělbou pravomocí mezi více úrovní), budou v duchu tohoto pojetí podporovat nadnárodní integraci slabším způsobem.

König-Archibugi přitom záměrně volí takové proměnné, které mu umožňují srovnání jinak velkého počtu proměnných, které by mohly nadnárodní integraci ovlivňovat (König-Archibugi, 2004, s. 149). Každé ze čtyř popsaných proměnných lze totiž podřadit několik dalších proměnných. Například vliv tradičních zahraničněpolitických rolí zkoumaných zemí do značné míry postihuje „politický soulad“. Historickou zkušenost a „národní“ paměť zase odráží identita politických elit a veřejnosti.

Operacionalizace proměnných a výběr dat

Operacionalizaci proměnných v tomto případě do značné míry určuje použití této metody, tedy metoda „mlhavé množiny“ (podrobněji viz níže). Z výše předloženého výkladu této metody plyne, že staví na světytém klasifikačním

systemu, který přisuzuje jednotlivým zkoumaným případům hodnoty od 0 do 1. Tato metoda tedy König-Archibugiho vede ke kvantitativnímu pojetí hodnot, tedy k jejich číselnému vyjádření. **Hodnoty proměnných určuje standardní rozpětí metody „mlhavé množiny“, tedy rozpětí 0-1.** V duchu použité metody autor připsuje každému případu hodnotu podle toho, do jaké míry se v něm příslušná proměnná přibližuje případům dosa-hující maximální hodnoty (tedy hodnoty 1).

Při určování hodnot závislé proměnné (zájmy vlád členských států EU týkající se míry nadnárodního charakteru spolupráce v oblasti SZBP) König-Archibugi vychází z veřejných prohlášení příslušných vlád vztahujících se k MVK v letech 1996–1997 (König-Archibugi, 2004, s. 152–156). Když měří „politický soulad“ jako první nezávislou proměnnou, řídí se hlasová-ním jednotlivých členských států ve Valném shromáždění OSN v politických a bezpečnostních otázkách. Zaměřuje se přitom na rozhodnutí, při kterých členské státy EU nehlasovaly jednomyslně, a na to, do jaké míry v těchto případech ten který členský stát patřil k dané většinové pozici uvnitř EU. Při kalkulaci mocenských zdrojů, tedy druhé nezávislé proměnné, se stu-die opírá o standardně používaný „Index materiálních kapacit“ (*Index of Material Capcities, CIMC*) vytvořený v rámci projektu „Koreláty války“ (*Correlates of War Project, COI*). Tento index syntetizuje několik mocens-ských indikátorů vztahujících se k demografické, průmyslové a vojenské síle jednotlivých zemí.

Národní identity (třetí nezávislá proměnná) König-Archibugi zkoumá pomocí výsledků průzkumů veřejného mínění. V této souvislosti ho zajímá především to, do jaké míry se obyvatelé jednotlivých členských států iden-tifikují jako příslušníci národních států a jako Evropané. Národní ústavní tradici jako poslední nezávislou proměnnou nakonec autor měří podle stá-vající podoby institucionální struktury daného státu.

Metody

K testování různých vysvětlení nadnárodní integrace používá König-Archibugi dvě metody. Kromě již zmíněné metody „mlhavé množiny“ využívá i **regresní analýzy jako jedné z kvantitativních metod.** V následujícím výkladu však vzhledem k předmetu našeho zájmu a omezenému prostoru výložně pouze to, jakým způsobem pracuje s metodou „mlhavé množiny“.

Metoda „mlhavé množiny“ si kromě „standardní“ operacionalizace hodnot proměnných a vztahů mezi nimi vyzáduje i **další operacionalizaci, která proměnným přirazuje tzv. hodnoty „mlhavé množiny“.** König-Archibugi

proto připisuje jednotlivým zkoumaným případům (členským státům EU) hodnoty „mlhavé množiny“ vztahující se jak k závislé proměnné, tak ke čtyřem proměnným nezávislým (König-Archibugi, 2004, s. 156–158). V tomto sméru postupuje obvyklým způsobem metody „mlhavé množiny“. Například v souvislosti se zájmy vlády členských států jako závislou proměnnou připisuje hodnotu 1 těm členským státům, jejichž vlády podporovaly všechny úpravy Smlouvy o EU posilující nadnárodní charakter SZBP (konkrétně jde o Belgii a Nizozemsko). Naopak členské státy, jejichž vlády odmítaly všechny uvedené úpravy, získávají hodnotu 0 (jedná se pouze o Velkou Británii). Ostatní členské státy pak získávají hodnotu mezi 1 a 0 v závislosti na tom, kolik úprav posilujících nadnárodní povahu SZBP podpořily. Stejně postupuje König-Archibugi i při operacionalizaci čtyř nezávislých proměnných.

Připomeňme si, že podle metody „mlhavé množiny“ se určité přičina jeví jako nutná tehdý, pokud se hodnoty závislé proměnné rovnají hodnotám zkoumané přičiny nebo jsou menší než hodnoty zkoumané přičiny. Toto připomenutí nám umožní pochopit, proč König-Archibugi dospívá k závěru, že **žádána ze zkoumaných přičin není pro nadnárodní integraci nutná**. V souvislosti ani z jednou ze čtyř nezávislých proměnných totiž nedosáhla závislá proměnná ve všech případech stejně nebo nižší hodnoty než hodnota nezávislé proměnné (König-Archibugi, 2004, s. 161).

Tab. 3.1 – Hodnoty mlhavé množiny členských států EU

	Nadná- rodní vláda	Evropel- zované identivy (široká veřejnost)	Evropel- zované identivy („názoroví vůdci“)	Vysoký politický soulad	Silné regionální vládnutí	Silné materiální kapacity
Rakousko	0,92	0,18	0,00	0,70	0,80	0,09
Belgie	1,00	0,63	0,69	0,97	0,80	0,14
Dánsko	0,25	0,21	0,05	0,96	0,00	0,05
Finsko	0,25	0,19	0,12	0,80	0,00	0,09
Francie	0,33	0,84	0,93	0,26	0,40	0,68
Německo	0,92	0,47	0,37	0,88	1,00	1,00
Recko	0,75	0,36	0,21	0,49	0,10	0,14
Itálie	0,92	0,95	1,00	0,99	0,60	0,64
Licembursko	0,92	1,00	0,98	1,00	0,00	0,00
Nizozemsko	1,00	0,53	0,54	0,94	0,30	0,18
Portugalsko	0,67	0,42	0,19	0,98	0,10	0,05
Španělsko	0,83	0,55	0,28	0,59	0,60	0,41
Velká Británie	0,00	0,00	0,01	0,00	0,10	0,86

Zdroj: König-Archibugi, 2004, s. 156.

Současně již víme i to, že pro postačující přičinu musí platit, že její hodnoty se budou ve všech případech rovnat hodnotám závislých proměnných nebo budou menší než tyto hodnoty. Jak vyplývá z přiložené tabulky: **žádána ze zkoumaných nezávislých proměnných sama o sobě nepředstavuje postačující přičinu**. Hodnoty žádné nezávislé proměnné totiž nejsou ve všech případech stejně nebo nižší než hodnoty zájmů členských států EU týkající se nadnárodní integrace. Kombinacemi hodnot různých nezávislých proměnných nicméně König-Archibugi dochází k závěru, že **postačující přičinu nadnárodní integrace představuje kombinace „politického souladu“ a pluricentrické koncepce ústavní tradice** (König-Archibugi, 2004, s. 161–163). Do svých celkových závěrů ohledně platnosti jednotlivých vysvětlení nadnárodní integrace však promítá König-Archibugi také zjištění vycházející z regresní analýzy (od těch jsme zde z vysvětlených důvodů odhlédli).

3.6 Zhodnocení

Literatura zabývající se případovou studií zmiňuje celou řadu silných a slabých stránek této metodologie. Často tak činí na základě srovnání **relativních výhod a nevýhod případové studie se statistickou analýzou**, kterou většina autorů považuje za hlavní metodologickou alternativu případové studie. I následující hodnocení bude proto případovou studií převážně posuzovat z hlediska kvality, kterými disponuje ve srovnání se statistickou analýzou. Ta se stejně jako případová studie zaměřuje na pozorování empirické reality namísto manipulace s proměnnými, na které staví metodologie experimentu (Van Evera, 1997, s. 27–30). Na rozdíl od statistické analýzy však případová studie pracuje pouze s omezeným množstvím případů. Obdobně jako statistická analýza i případová studie usiluje o kontrolu kauzálního působení nezávislých proměnných, ale snaží se přitom vyhnout velkému počtu případů.

Zastavíme se však i u toho, **jakými relativními výhodami a nevýhodami se případová studie vyznačuje ve srovnání s hlavními kvalitativními metodologemi**, tedy s metodologiemi rozlebitranými v této knize (analýza metafor, etnografie, biografie, diskurzivní analýza a zakotvená teorie). Toto srovnání nás do určité míry odvede od rozšířeného způsobu hodnocení případové studie, tedy od jejího poměřování se statistickou analýzou. Umožní

nám nicméně podívat se na přednosti a slabiny případové studie i z jiného úhlu pohledu.

Případová studie jako obecná metodologie

Přednosti

Ve srovnání se statistickou analýzou patří mezi hlavní kvality případové studie **konstrukční platnost**. Případová studie nám pomáhá řešit to, že většina sociálněvědních konceptů (jako demokracie, moc či politická kultura) se vyznačuje obtížnou měřitelností (viz např. George a Bennett, 2005, s. 17–18; Van Evera, 1997, s. 54). Před obtížným úkolem budeme stát například tehdy, když budeme usilovat o obecné vymezení toho, jaký politický systém lze označit za demokratický. Případová studie tento úkol usnadňuje, neboť nám dává možnost hlubšího studia konceptu prostřednictvím jednoho nebo několika případů. Takto můžeme následně upřesňovat povahu obecných konceptů a vymezovat kritéria pro jejich klasifikaci. To přitom není příliš možné ve statistické analýze, která se zaměřuje na zběžnější analýzu velkého počtu případů.

Ve srovnání se statistickou analýzou vyniká případová studie i výraznou **teoretickou výtěžností**. Ta vychází ze schopnosti případové studie odkrývat nové teoretické hypotézy na základě podrobnější analýzy jednoho nebo několika případů (George a Bennett, 2005, s. 20–21). Jeden ze způsobů vytváření nových teorií prostřednictvím případových studií spočívá v analýze případů, které nelze vysvětlit stávajícími teoriemi (tzv. deviantních případů, *deviant cases*). Takto totiž můžeme odhalit dosud teoreticky nepodchycené příčiny, které budou daný případ, a s tím případně i další případy, vysvětlovat. Další možný postup nabízí studium případů, které se vyznačují neobyčkle silnou hodnotou proměnných. Jestliže se setkáme například s nadměrnou hodnotou určité závislé proměnné, lze předpokládat, že se v daném případě musí vyskytovat i obdobně „silná“ nezávislá proměnná. Tato proměnná se pak může stát základem nového teoretického vysvětlení. Případová studie nám dále dává možnost zkoumat jevy, které se dějí málo (jako revoluce, modernizace, vznik moderního státu), a proto se pro ně nehodí kvantitativní přístup. I tato skutečnost posiluje teoretickou výtěžnost této metodologie.

Naopak ve srovnání s hlavními kvalitativními metodologiemi patří k silným stránkám případové studie její **vnitřní platnost**, tedy schopnost prokázat kauzální vztah mezi závislou a nezávislou proměnnou. Více než ostatní kvalitativní metodologie nabízí případové studie také v souvislosti s **vnější platností**, tedy možností zobecnit závěry plynnoucí z jednoho případu

na další případy. Na jednu stranu jde spíše o určité zvláštní hodnoty případové studie než o nedostatek dalších kvalitativních metod, neboť řada z nich o vnitřní a vnější platnost ani neusiluje. Případová studie má přesto v podstatě jako jediná z kvalitativních metodologií k dispozici **konkrétní metody** pro zkoumání kauzality. Kauzálními vztahy se do určité míry zabývá i zakotvená teorie. Tato metodologie však pouze odhaluje kauzální vazby a nedispomuje již – na rozdíl od případové studie – nástroji k jejich ověřování, zejména k analýze kontrolních proměnných. Další kvalitativní metodologie předčí případová studie i svou vnější platností. Většina kvalitativních metodologií jako etnografie, biografie a diskurzivní analýza se totiž primárně soustředí na analýzu zkoumaných jevů v jejich jedinečnosti, a nikoli na zobecňování získaných poznatků.

Rizika

Mezi hlavní nevýhody případových studií **ve srovnání se statistickou analýzou** patří riziko omezené vnitřní a vnější platnosti. Zmíněné omezení ovšem představuje **pouze možné riziko** případových studií, jemuž se můžeme více či méně vyhnout. K tomu nám pomáhají metody případové studie, mezi jejichž hlavní účely patří právě zvyšování vnitřní a vnější platnosti získávaných zjištění.

Riziko snížené **vnitřní platnosti** případové studie vyvstává zejména z **omezené možnosti kontroly kauzálního vlivu nezávislých proměnných**. Ve srovnání s experimentem má případová studie pro tuto kontrolu pouze omezené možnosti (Collier, 1991, s. 106–108; George a Bennett, 2005, s. 25; Lijphart, 1971, s. 683–684; Van Evera, 1997, s. 51). Stejně jako statistická analýza totiž nemůže měnit hodnoty nezávislé proměnné a přitom udržovat neměnné hodnoty všech kontrolních proměnných. Namísto toho se tedy rovněž soustředí na pozorování empirické reality (Van Evera, 1997, s. 27–30). Případová studie však navíc kvůli malému množství případů nemůže na rozdíl od statistické analýzy hodnotit vliv proměnných prostřednictvím analýzy jejich korelace ve vysokém počtu případů (Lijphart, 1971, s. 684).

Obdobné riziko představuje i tzv. **problém „stupňů volnosti“** (*degrees of freedom*) (Campbell, 1975; viz též Collier, 1991; George a Bennett, 2005, s. 28–30). Termín „stupně volnosti“ vychází ze statistické analýzy a jeho hodnota vyplývá z rozdílu mezi počtem případů a počtem nezávislých proměnných. Analýza může vést k určitým závěrům pouze tehdy, pokud budou mít „stupně volnosti“ v dané analýze kladnou hodnotu. Případové studie, které mají sklon obsahovat pouze jeden nebo omezené množství případů,

tak čelí riziku nulové, nebo dokonce negativní hodnoty „stupňů volnosti“ (počet nezávislých proměnných může být stejný, nebo dokonce vyšší než počet případů).

Kromě sklonu k omezené vnitřní platnosti čelí případová studie i riziku slabé **vnější platnosti** (Bennett a George, 2005, s. 30–32; Collier, 1991, s. 113; Van Evera, 1997, s. 53–54). V případě jednoho nebo máloho počtu případů nelze totiž často přesně zjistit obecné podmínky, za kterých bude určitá teorie platit, neboť několik zkoumaných případů se často může vyznačovat velmi podobnými charakteristikami. Jeden nebo několik případů, na které se zaměříme v naší analýze, se přitom svými charakteristikami mohou odlišovat od značného počtu případů daného jevu.

Připomeňme však, že všechny uvedené problémy případových studií představují spíše jejich možná rizika, a nikoli nevyhnutelné slabiny. **Výzkum zabývající se případovou studií naopak postupně dospěl k celé řadě poznatků, které umožňují popsaná rizika snižovat nebo vyloučit.** Radou postupů například můžeme v rámci případové studie dosáhnout určité míry kontroly kauzálního působení nezávislých proměnných. Většina z těchto postupů se zakládá na **navyšování množství pozorovaných událostí či procesů** (viz Bennett a George, 2005, s. 28–30; King, Keohane a Verba, 1994; Van Evera, 1997, s. 51–53). Určitá nezávislá proměnná za takových podmínek čelí náročnějšímu testu, neboť je vyhodnocena jako kauzální pouze tehdy, jestliže vykazuje soulad s poměrně značným množstvím pozorování.

Omezenou vnější platnost případové studie pak vyzvažuje její již zmíněná teoretická výtěžnost (Bennett a George, 2005, s. 30–32). Jak již bylo zmíněno, případová studie má ve srovnání se statistickou analýzou relativně horší předpoklady pro přesné zjištění obecných podmínek, za kterých určitá teorie platí. Statistická analýza však zase postarádá schopnost odkrývat nové teoretické hypotézy, kterou disponuje právě případová studie.

Ve srovnání s dalšími kvalitativními metodologemi spočívá možný nedostatek případové studie v **omezené konstrukční platnosti a teoretické výtěžnosti při výzkumu určitých světlyných oblastí společenské reality.** Ide právě o oblasti, na které se soustředí další kvalitativní metodologie, tedy například skupinová kultura (etnografie), jednotlivec jako politický akter (biografie) nebo diskurz (diskurzivní analýza a analýza metafor). K výzkumu těchto oblastí společenské reality lze bez pochyby využít i případovou studii. Ta však zjevně postarádá zvláštní nástroje, které si pro výzkum uvedených oblastí vybudovaly metodologie, které se na ně přímo soustředí.

Jednopřípadová studie

Přednosti

Jestliže přednosti a rizika případové studie jako obecné metodologie jsme hodnotili především ve srovnání se statistickou analýzou, hodnotu jednopřípadové studie budeme posuzovat i na základě jejího srovnání s komparativní studií (a naopak). Jedna z hlavních výhod jednopřípadové studie spočívá v její **teoretické výtěžnosti**. Jednopřípadová studie nám totiž dává mimořádně dobrou příležitost **pro podrobné zkoumání kauzálního procesu** odehrávajícího se v rámci zvoleného případu (Bennett a George, 2005; Van Evera, 1997, s. 54–55). Jeho zkoumáním přitom můžeme odhalit, jakým způsobem počáteční podmínky existující v daném případě postupně vyúsťují ve specifické projevy případu. Jednopřípadová studie tak zodpovídá nejen zda určitá teorie platí, ale také proč.

Mezi přednosti jednopřípadové studie současně patří i její relativně vysoká **konstrukční platnost** (Eckstein, 1975, s. 122–123). Jestliže případová studie vede k vyšší propracovanosti konceptů díky soustředěnému rozboru omezeného počtu případů, pak se tato výhoda projevuje zvláště u jednopřípadové studie. V důsledku zaměření na jediný případ vyniká jednopřípadová studie také **nízkou náročností na zdroje potřebné k výzkumu**, jako jsou peníze, personální zajištění, čas a úsilí (Collier, 1991, s. 10; Eckstein, 1975, s. 121; Lipihart, 1971, s. 691).

Rizika

Stejně jako případová studie obecně, také jednopřípadová studie se z popsaných důvodů musí vyrovnávat se svým sklonem k omezené vnitřní platnosti. Tento problém však můžeme řešit navyšováním počtu pozorování, která umožňují potvrdit či vyloučit kauzální působení nezávislých proměnných (Campbell, 1975; George a Bennett, 2005; King, Keohane a Verba, 1994; Van Evera, 1997, s. 51–53). Jednu konkrétní cestu tohoto řešení nabízí například **metoda rozboru procesu** (George, 1979; George a McKeown, 1985; George a Bennett, 2005) popsaná v druhé kapitole. **Vnitřní platnosti jednopřípadových studií** lze dosáhnout i metodou analýzy klíčových případů (Eckstein, 1975) a metodou shody (George a Bennett, 2005) představenými rovněž ve zmíněné kapitole. **Vnější platnost** zase může jednopřípadová studie získat pomocí strategie nejpravděpodobnějšího a nejméně pravděpodobného případu (Eckstein, 1975; viz druhá kapitola M. Kóřana v této knize).

Komparativní studie

Přednosti

Komparativní studie nabízí do značné míry světvým možnost pro posilování **konstrukční platnosti a teoretické výležitosti**. Tyto možnosti se zakládají na relativně soustředěné analýze několika případů. Právě tento postup může vést ke konceptuálním a teoretickým poznatkům, které vystoupí do popředí až tehdy, když přestane konkrétní případy zkoumat odděleně a začneme je srovnávat.

Rizika

Vzhledem k omezenému počtu zkoumaných případů má i komparativní studie sklon k omezené vnitřní a vnější platnosti. Mezi její další slabiny patří také relativní **náročnost na zdroje** (ve srovnání s jednopřípadovou studií) a možné překážky **konstrukční platnosti**. Posledně uvedená slabina vychází z toho, že v důsledku odlišností různých případů může být obtížné tyto případy konceptuálně uchopit jednotným způsobem.

Díčí problém komparativní studie spočívá v určitých slabínách jejích klasických, tedy Milloových metod. Diskuse Milloových metod tvoří vpravdě světvnou a stále se rozvíjející linii v rámci rozborů případové studie jako metodologie (základní příspěvky viz zejména Goldstone, 1997; Lieberon, 1991, 1994; Mahoney, 1999; Nichols, 1986; Savolainen, 1994; Skocpol, 1986). Značná odbočná náročnost a nedostatek prostoru nám neumožňují přiblížit zde hlavní argumenty, které se v této diskusi objevily. Uvedeme tedy pouze nejčastěji zmiňovaný problém Milloových metod, který spočívá v jejich zaměření na téměř naprosto podobné nebo téměř naprosto odlišné případy. I sám Mill se totiž domníval, že sociální realita v zásadě neobsahuje případy tohoto typu, a že jeho metody lze tedy jen obtížně použít ve společenských vědách (viz Bennett a George, 2005, s. 152–162; Lijphart, 1971, s. 688; Skocpol a Somers, 1980, s. 194; Van Evera, 1997, s. 57–58).

Slabiny komparativní studie, stejně jako slabiny případové studie, bychom však měli chápat **spíše jako možná rizika než jako nevyhnutelné překážky**. Některé světvné rysy komparativní studie dávají této metodologii relativně dobrou potenciál pro zvyšování **vnitřní a vnější platnosti**. Zahnutím několika případů totiž získává komparativní studie automaticky větší počet možných pozorování a s tím i možnost kontroly kauzálního vlivu nezávislých proměnných. V souvislosti s náročností na zdroje a konstrukční platnosti uvedeme, že tyto problémy představují v komparativních studiích

stále podstatně menší úskalí než ve statistické analýze. Určité řešení možných problémů Milloových metod mohou nabídnout moderní metody komparativní studie (tedy Raginovy metody). Kritické posuzování a používání těchto metod probíhá zatím příliš krátce na to, aby bylo možné je zásadněji hodnotit. Jejich existence však vytváří určitý příslib pro řešení problémů vyplývajících z Milloových metod.

3.7 Závěr

Komparativní případová studie patří v politologii a v mezinárodních vztazích k nejčastěji využívaným metodologiím. Za tento stav do značné míry vděčí své epistemologické a ontologické otevřenosti. Z epistemologického hlediska se tato metodologie těšila zvláštní pozornosti hlavně ze strany vysvětlujících badatelů, kteří v ní viděli jednu z možností pro nahrazení experimentu. Zároveň však došla využití i v interpretativním výzkumu. Ontologickou otevřenost komparativní studie dokazuje komparativní historie jako přístup, který z této metodologie těžil nejvíce.

Výzkumný rámec komparativní studie sdílí řadu základních znaků a postupů s výzkumným rámcem případové studie. Proto jsme se v této kapitole soustředili pouze na zdůraznění zvláštních rysů komparativní studie v této oblasti. V souvislosti s výzkumnými cíli jsme tak představili tři typické druhy komparativní studie, kterými jsou „souběžný výklad teorie“, „makrokanzální analýza“ a „kontrast kontextů“. Další důležitá zvláštnost komparativní studie pak spočívá v problému „hodně proměnných, málo případů“. Tento problém užívatelům komparativní studie velí, aby usilovali o snižování počtu nezávislých proměnných a aby volili takové případy, které mají srovnatelné charakteristiky, nebo větší množství případů.

Jako každá metodologie i komparativní studie stojí především na svých metodách. V jejím případě to navíc platí dvojnásob, neboť její klasické, tedy Millovy metody, vytvořily do značné míry základ, ze kterého se celá komparativní studie zrodila. To však neznamená, že silná kritika uvedených metod měla za následek zásadní ohrožení celé komparativní studie. Tato metodologie dnes totiž nestojí pouze na Milloových metodách. Kromě nich může využít i nových metod, jako jsou **boolovské algebry a metody „mlhavé množiny“**.

Závěrečné kritické zhodnocení případové studie jako obecné metodologie nám nakonec ukázalo, že ve srovnání se svou nejbližší zdůrazňovanou alternativou, tedy statistickou analýzou, vyniká tato metodologie konstrukční platností a teoretickou výtečností. K těmto kvalitám případovou studii předurčuje soustředěné zkoumání malého množství případů. Právě malé množství případů však vytváří i možné riziko pro vnitřní platnost, neboť snižuje možnost kontroly kauzálního vlivu nezávislých proměnných. S tímto rizikem se však případová studie může vypořádat, zejména prostřednictvím navýšováním množství pozorovaných událostí a procesů.

Naopak ve srovnání s hlavními kvalitativními metodologemi patří vnitřní a vnější platnost případové studie k jejím silným stránkám. Ostatní kvalitativní metodologie totiž nemají vůbec žádné nebo pouze nedostatečně nástroje k dosahování vnitřní a vnější platnosti. Často o tyto kvality ani neustilují. Případová studie má naopak slabší předpoklady k výzkumu zvláštních oblastí společenské reality jako skupinové kultury, jednotlivce jako politického aktéra nebo diskurzu.

Zároveň nelze říct, že by jedna z variant případové studie byla silnější než druhá. Jednopřípadová i komparativní studie mají co nabídnout po stránce konstrukční platnosti a teoretické výtečnosti. Obě musí počítat i s určitými riziky ohledně vnitřní a vnější platnosti. Zároveň však jednopřípadová i komparativní studie disponují svébytnými výhodami a postupy, díky kterým mohou uvedeným rizikům čelit a navíc dosahovat z hlediska zmíněných kritérií také výrazných kvalit. Volba mezi oběma druhy případové studie by se tedy spíše než nějakými obecnými předpoklady a cíli měla řídit naprosto konkrétní povahou a potřebami zkoumaných jevů a témat.

Doporučená četba

Základní otázky spojené s komparativní studií rozebírají práce Colliera (Collier, 1991) a Mackieho a Marshe (Mackie a Marsh, 1995). Klasický rozbor komparativní metody pochází od Lippharta (1971). Při vytváření výzkumného rámce komparativní studie lze vycházet z práce George a Bennetta (2005). Millovy metody představuje překlad vybrané části Millovy původní práce ve sborníku vydaném Etzionim a Dubowem (Etzioni a Dubow, 1970) a metodu „mlhavé množiny“ předkládá Raginova práce (Ragin, 2000). Rozborem a hodnocením metod komparativní studie se v kontextu komparativní historie zabývá Mahoney (1999, 2003). Mezi nejvýznamnější aplikace komparativní studie v politologii patří kromě práce Skocopolové, rozebírané v této kapitole (Skocpol, 1979), další základní práce komparativně-histo-

rického přístupu (např. Bendix, 1978; Moore, 1966). Mezi kvalitní aplikace komparativní studie v mezinárodních vztazích patří vedle práce König-Archibugi, kterou jsme v této kapitole rozebírali (König-Archibugi, 2004), také práce Legra (1997). Kvalitní hodnocení případové studie jako obecné metodologie obsahují práce George a Bennetta (George a Bennett, 2005) a Van Every (Van Every, 1997).

Otázky

- Jaké základní podobnosti a odlišnosti existují mezi jednopřípadovou a komparativní studií?
- S jakými epistemologickými a ontologickými předpoklady se komparativní studie pojí?
- K jakým cílům lze využít komparativní studii?
- Jakým způsobem byste řešili problém „hodně proměnných, málo případů“?
- Pokud se navrhnete konkrétní případy, které by se hodily pro aplikaci „metody souladu“ a „metody rozdílů“.
- Jakým způsobem byste zvýšili vnitřní platnost případové studie?